

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ВНЗ

Малинівська Л.І.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Проаналізовано проблему організації та вдосконалення навчання з питань цивільного захисту у ЖДУ імені Івана Франка.

Ключові слова: блок-модель, охорона праці, цивільний захист, безпека життєдіяльності, охорона праці в галузі.

Постановка проблеми. У зв'язку з розвитком промислового виробництва на території України значно підвищується ризик виникнення техногенних надзвичайних ситуацій. Крім того, не слід забувати й про небезпечні природні явища, протистояти яким теж доволі складно. Так, в останні роки все частіше постає реальна загроза виникнення стихійних лих, а також надзвичайних ситуацій техногенного походження – на радіаційно-, хімічно-, вибухо- і пожежонебезпечних об'єктах, гідротехнічних спорудах.

Зважаючи на існуючу соціально-економічну ситуацію в Україні, де проблеми здоров'я і збереження життя стоять дуже гостро, важливість навчання з питань безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту ні в кого не викликає сумнівів. Однак викладання цих дисциплін у навчальних закладах відбувається не на належному рівні.

Згідно зі статистичними даними, щороку в Україні у надзвичайних ситуаціях гине близько одного відсотка населення. Значна частина втрат у результаті нещасних випадків (дорожньо-транспортних пригод, пожеж, утоплення, отруєння газом тощо) зумовлена не невідворотними обставинами, а недостатньою поінформованістю людей щодо поведінки в разі виникнення надзвичайних ситуацій, відсутністю практичних навичок самопомоги, недотриманням правил особистої безпеки.

Вищий навчальний заклад (ВНЗ) залишається чи не єдиною установою, де майбутні фахівці можуть одержати необхідні знання з такої дисципліни як «Цивільний захист». Проте і ця можливість з кожним роком стає дедалі примарнішою, оскільки останнім часом чітко прослідковується тенденція до значного скорочення часу на викладання зазначеної дисципліни, а також її об'єднання в єдиний курс із курсами «Безпеки життєдіяльності» і «Охорони праці» та із відповідним скороченням навчального навантаження.

Як наслідок, через зовсім невеликий проміжок часу в державі може скластися ситуація, коли виходитимуть фахівці без відповідних знань, умінь та навичок цивільного захисту. Така ситуація є прямою загрозою для національної безпеки України, оскільки рівень безпеки суспільства в значній мірі залежить від якості викладання зазначеної дисципліни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових статтях О. Кобилянської, А. Леонова, Д. Рябініна, Т. Самусь, М. Росновського описані та проаналізовані підходи до викладання цивільного захисту студентам різних спеціальностей (технічних, економічних). Зокрема, А. Леонов, Д. Рябінін розкривають у своїй публікації основні проблеми викладання курсів «Цивільний захист» та «Основи життєдіяльності». Дані статті відображають сучасне ставлення до навчання цивільному захисту. Інформація зібрана з багатьох інформаційних джерел, а також проаналізована з власного досвіду авторів.

О.І. Запорожець, А.В. Русаловський, В.М. Заплатинський, Б.Д. Халмуратов у своїй роботі широко розкривають тему викладання курсу «Цивільний захист у ВНЗ». Досліджується проблема державного регулювання у сфері викладання даного предмету, розглянуто причини і шляхи подолання ситуації, яка склалася.

Т.М. Чорна, В.А. Заєць, Л.П. Нецадим, О.П. Слободян у своїх публікаціях також розглядають проблему викладання цивільного захисту у ВНЗ. Ними проаналізовано головні нормативні документи, які регламентують порядок планування, викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою людини, та надані рекомендації щодо вдосконалення навчального плану з викладання курсу «Цивільний захист».

Головною метою статті є аналіз та методи викладання курсу «Цивільний захист» в ЖДУ ім. Івана Франка

Виклад основного матеріалу. Досвід викладання курсу «Цивільний захист» в ЖДУ ім. Івана Франка показав, що в умовах впровадження кредитно-модульної системи навчання потрібні принципово нові підходи як до викладання навчального курсу, так і до його методичного забезпечення (виділення окремих блоків-модулів, розробка нової робочої програми, лекційних та практичних занять, критеріїв оцінювання навчальних досягнень студентів, які вивчають вказаний курс).

На сьогоднішній день головними нормативними документами, що регламентують порядок планування та викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою, є накази Міністерства освіти України від 2 грудня 1998 р. № 420 «Про вдосконалення навчання з охорони праці й безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах України», спільний наказ міністра освіти України та начальника штабу – заступника начальника Цивільної оборони України № 182/200 від 20.06.1995 «Про викладання дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона», а також «Порядок здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», затверджений наказом № 97 від 23.04.2001 року Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, погоджений із МОН України та

«Положення про функціональну підсистему «Освіта і наука України» єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру», яке затверджене наказом МОН України № 27 від 17.01.2002 року [2, с. 11].

З цих документів випливає, що кількість годин, передбачених для вивчення нормативної навчальної дисципліни, не може зменшуватися при розробці та перегляді освітньо-професійних програм

без погодження з Держгірпромнаглядом, з Міністерством України за питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Міністерством освіти і науки України. Крім того, дипломні проекти і роботи випускників вищих навчальних закладів освіти обов'язково повинні містити розділи з питань цивільного захисту та охорони праці [7, с. 3].

Останнім часом у структурах деяких освітньо-професійних програм стала виявлятися тенденція до об'єднання трьох дисциплін: «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Цивільний захист» в єдину – «Безпека життєдіяльності» зі звичайним скороченням навчального навантаження. Таким чином, ці дисципліни поєднані у російських ВНЗ. Але в російських програмах з безпеки життєдіяльності зроблено акцент саме на питаннях цивільного захисту, а питання власне безпеки життєдіяльності розчинилися в загальному контексті. Тому нам необхідно копіювати досвід наших сусідів, хоча й багато в чому схожу, систему вищої освіти. Не треба повторювати чужі помилки.

Розглянемо, наприклад, «Освітньо-професійну програму підготовки бакалавра за спеціальностями напряму – «педагогічна освіта», яка досліджена та схвалена багатьма представниками десятків навчальних закладів України затверджена Міністром освіти і науки України. У цій програмі пункт «Безпека життєдіяльності» складається з трьох модулів [5, с. 2]:

- Модуль 1. «Охорона праці»;
- Модуль 2. «Безпека життєдіяльності»;
- Модуль 3. «Цивільна оборона».

При детальному розгляді змісту цих модулів питання, з яких вони складаються, та їх послідовність є не зовсім зрозумілими. На жаль, це не єдиний приклад.

Свою педагогічну діяльність у ВНЗ викладачі дисциплін циклу «Безпека життєдіяльності» будують на основі декількох документів:

1. Програми нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для вищих навчальних закладів освіти, затвердженої першим заступником Міністра освіти і науки України 04.12.98 р.;

2. Програми нормативної дисципліни «Основи охорони праці» для вищих навчальних закладів освіти, затвердженої першим заступником Міністра освіти і науки України 31.07.97 р., та програми підготовки спеціалістів та магістрів дисципліни «Цивільна оборона» № 182/200 від 20 червня 1995 року.

Послідовність викладання цих дисциплін повинна бути така, відповідно до наказу Міносвіти України №420 від 02.12.98 р., викладання безпеки життєдіяльності доцільно викладати на 1-2 курсі, але викладання на цьому курсі питань курсу «Цивільний захист» не є своєчасним, оскільки цей матеріал важко сприймається студентами, які ще не в повному обсязі засвоїли основні дисципліни своєї майбутньої професії. Тому викладання безпеки життєдіяльності, основ охорони праці та цивільної оборони повинно бути розташовано за семестрами. У контексті з методикою викладання та міжпредметними зв'язками, найбільш правильно викладати курс «Безпека життєдіяльності» на третьому курсі у п'ятому або шостому семестрі. В наступному семестрі доречно ввести наступний курс «Основи охорони праці», а курс «Цивільний захист» – вже майбутнім магістрам або в останньому семестрі бакалаврата [3, с. 246].

Відповідно до всього вищеперерахованого, можна скласти схему вивчення студентом ВНЗ дисциплін (див. рис. 1) [1, с. 56].

Продовженням циклу навчальних дисциплін, розпочатих «Безпекою життєдіяльності», є «Цивільний захист». Вивчення студентами цієї нормативної дисципліни у ВНЗ України передбачається відповідно до Конституції України (згідно з якою, забезпечення життя та здоров'я людини є обов'язком держави, оскільки людина та її здоров'я є найбільшою цінністю) та на виконання вимог концепції ООН «Про сталий людський розвиток», а також відповідно до Законів України: «Про цивільну оборону України» від 3 лютого 1993 р. № 2974-XII (із змінами і доповненнями); «Про захист населення і територій в надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру» від 8 червня 2000 р. № 1809-III; Положення «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 р. № 1198 [7, с. 4].

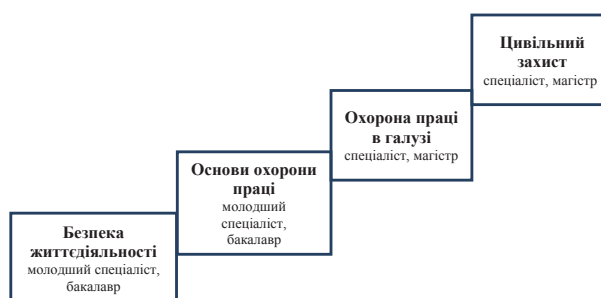

Рис. 1. Схема викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою людини, у ВНЗ

«Цивільний захист» є обов'язковою дисципліною, яка включається в навчальні плани як нормативна і самостійна та викладається на кафедрах (циклах) цивільної оборони вищих навчальних закладів. Відповідно до нормативних документів курс «Цивільний захист» повинен зберігати свою самостійність за будь-якої організаційної структури вищого навчального закладу та викладатися студентам освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», «магістр» [1, с. 57].

Актуальність введення в навчальні плани нормативної дисципліни «Цивільний захист» обумовлена тим, що нинішні студенти в майбутньому – потенційні керівники підприємств, організацій та інших об'єктів, а значить – майбутні начальники цивільного захисту. Незалежно від профілю спеціальності вони повинні бути підготовлені до того, щоб організувати вирішення завдань цивільного захисту у випадку виникнення надзвичайних ситуацій місцевого й об'єктового рівнів і, звичайно ж, мати вичерпні знання з профілактики надзвичайних ситуацій, надзвичайних подій, нещасних випадків тощо. Таким чином, майбутній керівник повинен уміти організувати і забезпечити не тільки індивідуальну безпеку, але й безпеку колективу людей, прийняти правильні рішення щодо їх захисту від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

Об'єднання ж дисциплін та викладання дисципліни «Охорона праці» (замість двох дисциплін: «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі») раніше, ніж дисципліни «Безпека життєдіяльності», а також викладання дисципліни «Цивільний захист» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» є недоцільним, оскільки на молодших курсах навчання більшість студентів не мають достатнього уявлення про їх подальшу роботу, а тому не бачать сенсу вивчення цих дисциплін, вна-

слідок чого у студентів виявляється низька мотивація до освіти із зазначеного напрямку [7, с. 5].

Дана проблема набула широкого розголосу останнім часом і почала вирішуватись на більш високому рівні. Міністерством надзвичайних ситуацій України спільно з Міністерством освіти і науки України, Державним комітетом України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду визначено цілі, мету й завдання, які переслідують вивчення студентами всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст» та «магістр» дисципліни «Цивільний захист». Обговорювався стан здійснення підготовки ВНЗ за цим напрямком і на засіданні Обласної науково-методичної ради з питань цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та основ медичних знань, яке відбулося на базі Рівненського державного гуманітарного університету. Тема зустрічі звучала так: «Організація викладання дисципліни «Цивільний захист» у вищих навчальних закладах». Голова ради Андрій Юсенко розповів про вимоги типової навчальної програми «Цивільний захист», комплексне методичне викладання нормативної дисципліни. Зокрема, він зазначив, що між військовими та освітянами не припиняється полеміка щодо остаточної назви цього напрямку. І якщо перші наполягають на назві «цивільна оборона», а питання цивільного захисту, на їх думку, не повинні носити домінуючий характер, то інші вважають, що цей напрямок діяльності необхідно гуманізувати (демільтаризувати), приділяти посилену увагу вивченню надзвичайних ситуацій, які найчастіше виникають у повсякденному житті, навчити їх попереджати, а також боротися з ними. Останній моніторинг, проведений і в державних, і в приватних навчальних закладах, ще раз підтвердив, що в останній нормативна дисципліна «Цивільний захист» належним чином не вичитується [8].

«Так не повинно бути, – заявив начальник навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності полковник служби ЦЗ Сергій Вовчук. – Ми зобов'язані сформувати у студентів здатність творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-

технічного прогресу. Ми не повинні втрачати можливість, яка передбачає засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування надзвичайних ситуацій, побудови моделей їхнього розвитку, визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відведення НС, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах НС, локалізації та ліквідації їхніх наслідків. Освоївши програму навчальної дисципліни «Цивільний захист», спеціалісти (магістри) у відповідних напрямках підготовки вирішуватимуть професійні завдання з урахуванням вимог ЦЗ, а також володітимуть головними професійними компетенціями для реалізації цих завдань. Без сумніву, це зменшить сумну статистику смертей через нещасні випадки та стихійні лиха» – підсумував начальник освітньої установи [8].

Висновки. Таким чином, при підготовці фахівців не слід недооцінювати роль наук, пов'язаних з безпекою, у формуванні професійних навичок майбутніх спеціалістів абсолютно всіх галузей економіки.

Крім того, у вищому навчальному закладі слід дотримуватись саме ступеневої схеми вивчення зазначених дисциплін, оскільки усвідомлення необхідності набуття знань з «Цивільного захисту» та «Охорони праці в галузі» приходить до майбутніх фахівців лише після отримання базових знань у сфері безпеки життєдіяльності, набуття стійких уявлень про характер технологічних процесів та специфіку роботи підприємств, на яких в подальшому працюватимуть випускники.

Тільки в такому випадку можна бути впевненим, що майбутній керівник після закінчення ВНЗ матиме достатній рівень підготовки та знання, необхідні для забезпечення не лише особистої безпеки, але й збереження життя та здоров'я своїх підлеглих в будь-яких надзвичайних ситуаціях.

Учителі, які викладають цей предмет, повинні завжди пам'ятати про формування знань, необхідних для безпечної життєдіяльності вихованців, насамперед, в умовах території, де вони проживають, умінь діяти в екстремальних ситуаціях. Практичне використання учнями здобутих знань у повсякденному житті є показником-ефективності роботи вчителя з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

Список літератури:

1. Волненко Н.Б., Богатов О.І., Кулявець Ю.В., Литвиненко В.М. щодо необхідності перегляду навчальних програм з дисципліни «Безпека життєдіяльності» / Волненко Н.Б., Богатов О.І., Кулявець Ю.В., Литвиненко В.М. // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2009. – №9. – С. 54-59
2. Запорожець О. І. Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці та цивільний захист» / О. І. Запорожець, А. В. Русаловський, В. М. Заплатинський, Б. Д. Халмурадов // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 11. – С. 11-13.
3. Кобилянський, О. В. Вивчення безпеки життєдіяльності при підготовці бакалаврів економічного спрямування / О. В. Кобилянський // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2010. – № 1. – С. 243-250.
4. Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисципліни «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці» та «Цивільний захист» / О. І. Запорожець, А. В. Русаловський, В. М. Заплатинський, Б. Д. Халмурадов // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 11. – С. 11-13.
5. Чорна Т.М., Заєць В.А., Нецадим Л.П., Слободян О.П. Проблеми викладання циклу з питань безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах / Чорна Т.М., Заєць В.А., Нецадим Л.П., Слободян О.П. // Безпека життєдіяльності. – 2012. – № 11. – С. 11-13.
6. Інтернет-сайт <http://iducz.gov.ua/news/full/93/0/50>

Малиновская Л.И.

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

СРЕДСТВА ФОРМИРОВАНИЯ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ОЩУЩЕНИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО РИТМА

Аннотация

Проанализирована проблема организации и совершенствовании обучения по вопросам гражданской защиты в ЖГУ имени Ивана Франко.

Ключевые слова: блок-модель, охрана труда, гражданская защита, безопасность жизнедеятельности, охрана труда в отрасли.

Malinovsky L.I.

Zhytomyr State University named after Ivan Franko

ACTUAL PROBLEMS OF LEARNING AND IMPROVEMENT OF CIVIL PROTECTION IN UNIVERSITIES

Summary

The problem of organization and perfection of studies is Analysed on questions civil defence in WAIT to the name of Ivan Franco

Keywords: block-model, labour protection, civil defence, safety of vital functions, labour protection in industry.

УДК 378

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ВІДЧУТТЯ МУЗИЧНОГО РИТМУ

Мішедченко В.В., Кулик Л.О.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

У статті визначено сутність поняття «ритм», окреслено шляхи формування чуття ритму в молодших школярів, висвітлені види практичної роботи з учнями початкових класів на уроках музики.

Ключові слова: ритм, музичні здібності, ритмічні рухи, урок музики, молодші школярі.

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті підкреслюється, що головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку та самореалізації кожної особистості, здатної навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства.

Серед актуальних проблем сьогодення особливої уваги заслуговує питання зростання ролі музичного виховання молодших школярів, у процесі якого відбувається їх становлення як особистостей, формування свідомості, здатності до розуміння музичного мистецтва.

У системі художньо-естетичного виховання дітей музика відіграє велику роль. Збагачуючи їх новими почуттями, думками, знаннями хорівий спів та музичні заняття допомагають формувати любов до свого народу, моральні переконання, естетичні ідеали, художній смак, розширювати кругозір. Під час занять з музики розвиваються музичні здібності учнів, їхній слух, пам'ять, увага, уява. Головною метою музичного виховання в загальноосвітній школі є формування музичної культури школярів як невід'ємної частини їх духовної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу музики на формування духовної культури особистості розглядалися в психологічних дослідженнях Л.Виготського, А.Готсдінера, Б.Теплова та інших. Ці напрацювання є основою й

сьогоднішніх концепцій художньо-естетичного виховання підростаючого покоління.

Педагогічні умови естетичного розвитку дітей засобами музики відображені в роботах Е.Абдуліна, О.Апраксіної, Н.Ветлугіної, В.Петрушина, К.Тарасової та інших. Питанням музично-естетичного виховання підростаючого покоління засобами різних видів мистецтва присвячені дослідження Д. Б. Кабалевського, Б. М. Неменського, О. Н. Рудницької, В. О. Сухомлинського та ін.). У останнє десятиліття було видано чимало навчально-методичних посібників з музичного виховання учнів початкової школи (Е.Абдулін, О.Гумінська, О.Дем'янчук, О.Лобова, С.Науменко, Е.Печерська, О.Ростовський, Л.Хлебникова та ін.).

Теоретичні передумови вивчення чуття ритму в процесі сприйняття і осмислення музики присутні у працях Б.Асаф'єва, В.Медушевського, Є.Назайкінського, А.Сохора, Б.Теплова, Г.Ципіна та ін. Вітчизняна система музично-ритмічного виховання розроблена Н. Александровою, В. Грінер, О. Коноровою, М. Румер та ін. Н. Ветлугіна застосувала основні положення системи музично-ритмічного виховання щодо розвитку дітей шкільного віку. Усі ці роботи складають значний науковий доробок. Проте, на наш погляд, далеко не всі питання проблеми знайшли в них цілісне і повне висвітлення, зокрема розвиток чуття ритму в музичній діяльності, що тісно пов'язаний з емоційними пережи-